

ЛОКАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО РОЗСУДУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

LOCATIONS OF PROCEDURAL DISCRETION IN THE ADMINISTRATIVE COURT

Колпаков В.К., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри конституційного і адміністративного права
Запорізького національного університету

Курінний Є.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри конституційного і адміністративного права
Запорізького національного університету

Шарая А.А., д.ю.н., професор
професор кафедри конституційного і адміністративного права
Запорізького національного університету

Проблематика статті обумовлена дискурсом щодо змісту судового розсуду в сфері адміністративного судочинства, його кореляцією з верховенством права і співвідношенням з принципом правової визначеності.

Метою статті є отримання нових знань: а) про онтологію процесуального розсуду у правосудді, б) його залежність від норм позитивного права, в) європейських стандартів, г) особистого досвіду судді та суддівського світогляду.

Автор розглядає судовий розсуд як діяльність суду щодо здійснення наданих йому повноважень відповідно до його особистих переконань, спрямовану на подолання колізій та прогалин у регулюванні, що має результатом (метою) формування правового рішення.

Аналізуються змістовні особливості процесуального розсуду, який становить частку компетенції адміністративних судів щодо вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Підкреслюється, що процесуальною компетенцією суду є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, законності, дотримання Конституції України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

На підставі аналізу цих положень, доводиться, що процесуальний розсуд застосовується адміністративним судом коли неможливо виявити специфічну мету законодавця, а також при необхідності: а) врегулювати відносини, які обумовлені відносно визначеними нормами; б) врегулювати відносини на підставі аналогії закону чи аналогії права; в) врегулювати відносини, які гуртуються на оціночних поняттях.

Пропонується дефініція поняття процесуального розсуду такого змісту: під процесуальним розсудом в адміністративному судочинстві доречно розуміти право і обов'язок судді прийняти вмотивоване і обґрунтоване рішення щодо застосування в судовому адміністративному процесі норм закону чи правових аналогій: а) за наявності декількох альтернатив; б) неможливості виявити специфічну мету законодавця.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний розсуд, адміністративний суд, аналогія закону, аналогія права, процесуальний розсуд, судовий розсуд.

The problem of the article is determined by the discourse on the content of judicial discretion in the field of administrative proceedings, its correlation with the rule of law and the correlation with the principle of legal certainty.

The purpose of the article is to obtain new knowledge: a) about the ontology of procedural discretion in justice, b) its dependence on the norms of positive law, c) European standards, d) personal experience of the judge and the judicial worldview.

The author considers judicial discretion as the activity of the court in the exercise of the powers granted to him in accordance with his personal beliefs, aimed at overcoming conflicts and gaps in regulation, which has the result (goal) of forming a legal decision.

The substantive features of procedural discretion are analyzed, which is part of the competence of administrative courts to resolve disputes in the field of public-legal relations in order to effectively protect the rights, freedoms and interests of natural persons, the rights and interests of legal entities from violations by subjects of authority.

It is emphasized that the procedural competence of the court is the administration of justice based on the principles of the rule of law, legality, compliance with the Constitution of Ukraine, as well as international treaties, the binding consent of which was given by the Verkhovna Rada of Ukraine.

Based on the analysis of these provisions, it is proven that procedural discretion is used by the administrative court when it is impossible to identify the specific purpose of the legislator, and also when necessary: a) to regulate relations that are conditioned by relatively defined norms; b) regulate relations on the basis of analogy of law or analogy of law; c) regulate relations that are based on evaluative concepts.

A definition of the concept of procedural discretion with the following content is proposed: procedural discretion in administrative proceedings should be understood as the right and obligation of a judge to make a reasoned and substantiated decision regarding the application of the norms of the law or legal analogies in the judicial administrative process: a) in the presence of several alternatives; b) impossibility of identifying the specific purpose of the legislator.

Key words: administrative proceedings, administrative discretion, administrative court, analogy of law, analogy of law, procedural discretion, judicial discretion.

Вступ. Актуальність теми цієї статті обумовлена особливою роллю судової влади у забезпеченні прав і законних інтересів осіб у публічних правовідносинах.

У стрімких змінах соціально-економічних, інформаційно-ціннісних та організаційно-політичних властивостей навколишнього світу найважливішому регулятору суспільних відносин – праву, стає все складніше оперативно реагувати на виклики сучасності.

Правові норми, при всьому своєму різноманітті, мобільності, системній організації та внутрішній дета-

лізації не в змозі забезпечити своїм впливом весь спектр реальних людських стосунків, що потребують правової регламентації.

У зв'язку з цим, зростає роль та значення судового розсуду у правозастосовній практиці щодо вирішення конкретних справ, адже розсуд є еманациєю влади, її органічною властивістю, яка віталізує її дії, оформлює їх функціональність і офіційність.

Розсуд має власну об'єктивну онтологічну основу у вигляді складного комплексу суспільних відносин, які

не піддаються нормативному регулюванню за допомогою класичних правових засобів – конкретних юридичних норм. У таких ситуаціях розсуд постає як виправданий інструмент їх упорядкування, а у сфері правосуддя як інструмент єдино можливий.

Водночас судовий процесуальний розсуд не може бути безмежним, свавільним і нормативно невизначеним. Він зумовлюється фактичними обставинами, приписами законодавства, судовою практикою, практикою Європейського суду з прав людини, принципами права.

Наведені властивості судового розсуду зробили його застосування однією з найскладніших проблем сучасного права взагалі і адміністративного права зокрема. Дослідженню різних його аспектів присвячений великий пласт доробок українських адміністративістів.

Серед останніх праць варто згадати публікації, які здійснили Борзаниця С. В. "Процесуальний розсуд суду та принцип пропорційності" 2022 р.; Волкова Ю. А. "Окремі питання реалізації дискреційних повноважень адміністративних судів у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина" 2022 р.; Мельник Р. С. "Адміністративний розсуд: поняття, види та умови правомірності застосування" 2022 р.; Мірошніченко А. М. "Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля : (через призму юридичної відповідальності суддів)" 2020 р.; Смокович М. І., Бевзенко В. М. "Адміністративний процес в Україні: теорія і практика" 2021 р.; Сусак М. С. "Процесуальний розсуд адміністративного суду першої інстанції: сутність та особливості реалізації" 2022 р.; Целлер Е., Куйбіда Р., Мельник Р. "Дискреція адміністративних органів і судовий контроль за її реалізацією" 2021 р. та інші.

Їх опанування, а також вивчення судової практики і аналіз нормативного матеріалу дозволили авторам запропонувати для подальшого дискурсу нові знання з розвитку твердження що інститут процесуального розсуду в адміністративному судочинстві є інструментом забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, шляхом неупередженого та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин; підтвердити кореляцію процесуального розсуду з верховенством права і установити його співвідношення з принципом правової визначеності.

Сформулювати дефініцію поняття процесуального розсуду такого змісту: Під процесуальним розсудом в адміністративному судочинстві доречно розуміти право і обов'язок судді прийняти вмотивоване і обґрунтоване рішення щодо застосування в судовому адміністративному процесі норм закону чи правових аналогій: а) за наявності декількох альтернатив; б) неможливості виявити специфічну мету законодавця.

Довести, що процесуальний розсуд застосовується адміністративним судом коли неможливо виявити специфічну мету законодавця, а також при необхідності: а) врегулювати відносини, які обумовлені відносно визначеними нормами; б) врегулювати відносини на підставі аналогії закону чи аналогії права; в) врегулювати відносини, які гуртуються на оціночних поняттях.

Вклад основного матеріалу дослідження. Основні ресурси правового регулювання відносин адміністративного судочинства визначаються двома нормативними актами. По-перше, це Закон України "Про судоустрій і статус суддів"[1], по-друге, Кодекс адміністративного судочинства України[2] (далі – КАСУ).

Їх аналіз дозволяє дійти висновків про змістовні особливості процесуального розсуду, який становить частку компетенції адміністративних судів щодо вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

У згаданому Законі і КАСУ перш за все привертає увагу визнання основною засадою здійснення правосуддя в Україні верховенство права відповідно до європейських стандартів. Підкреслюється, що процесуальною компетенцією суду є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, законності, дотримання Конституції України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

<...> **Закон України "Про судоустрій і статус суддів"**

Пreamбула. Цей Закон визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

<...> **Закон України "Про судоустрій і статус суддів"**

Стаття 2. Завдання суду. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

<...> **КАСУ Стаття 2.** Завдання та основні засади

адміністративного судочинства. 3. Основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є: 1) верховенство права.

Особливе значення верховенства права законодавець неодноразово підкреслює при формулюванні інших статей Закону. Це насамперед статті 22, 23, 48 та інші.

<...> **Стаття 22. Повноваження місцевого суду.** 1.

Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Стаття 23. Суддя місцевого суду. 1. Суддя місцевого суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом. **Стаття 48. Незалежність судді.** 2. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом.

Відповідні висновки про процесуальні компетенції суддів випливають зі змісту "Присяги судді", яка є актом юридичного закріплення відповідною особою присягання Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону.

<...> **Закон України "Про судоустрій і статус суддів" Стаття 57. Присяга судді.** "Я, (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підживляють авторитет правосуддя".

Присяга – це осучаснена форма клятви. Складення присяги передбачає право всіх і кожного взяти звіт з того, хто присягнув, на її дотримання. У присязі поєднуються правові, моральні, соціальні норми. Вона закріплюються не лише звичаями і традиціями, а й нормативним чином.

<...> **Закон України "Про судоустрій і статус суддів" Стаття 56. Права та обов'язки судді.** 1. Права судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальним та іншими законами.

6. Суддя повинен додержуватися присяги.

Як бачимо, домінуюча позиція процесуальних компетенцій судді, яка неодноразово підкреслюється законодавцем, це здійснювати правосуддя керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону.

Зв'язок верховенства права і процесуального розсуду (дискреційних повноважень суду при здійсненні правосуддя) розкривається Конституційним Судом України. Згідно з правовими позиціями Конституційного Суду України[3], сутнісною особливістю дії принципу верховенства права є розмежування права і закону. Відповідно до нього, право а) не отожднюється і б) не обмежується законодавством. У ньому присутні й інші регулятори, які відповідають потребам суспільства, корелюються з рівнем його соціального, культурного і економічного стану. Зокрема, це норми моралі, традиції, звичаї тощо. Вони генерують у праві властивості, що відповідають ідеології справедливості, як домінуючій ідеї права.

<...> Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи[4].

Крім того, у рішеннях Конституційного Суду України містяться положення, за якими важливим елементом верховенства права є принцип юридичної визначеності, який, у свою чергу, визнає законним використання у сфері правозастосування дискреційних повноважень. Тобто, право суб'єкта правозастосування на дії за процесуальним розсудом. При цьому у таких випадках має існувати механізм запобігання зловживанню таким правом.

<...> повинні надаватись дискреційні повноваження (де це необхідно) за умови наявності процедур, що унеможливають зловживання ними; у цьому контексті закон, яким надаються дискреційні повноваження певному державному органу, повинен вказати чітко і зрозуміло на обсяг такої дискреції; не відповідатиме верховенству права, якщо надана законом виконавчій владі дискреція матиме характер необмеженої влади; отже, закон повинен вказати на обсяг будь-якої дискреції та на спосіб її здійснення із достатньою чіткістю, аби особа мала змогу відповідним чином захистити себе від свавільних дій влади; ... законодавство має достатньо чітко визначити межі такої дискреції, наданої компетентним органам влади, та порядок її здійснення[5].

Отже, наведені юридичні позиції Конституційного Суду України, дають підстави стверджувати, по-перше, що іманентною властивістю принципу верховенства права є наявність дискреційних повноважень у суб'єктів, які здійснюють правосуддя, по-друге, верховенство права можна вважати наявним, коли дискреційні повноваження супроводжуються законодавчим закріпленням механізму запобігання свавільному втручанням суб'єктів правозастосування у права і свободи особи.

Співвідношення принципу верховенства права і процесуального розсуду в адміністративному судочинстві отримало конкретизацію у нормах Кодексу адміністративного судочинства України. Базові положення цієї конкретизації містять статті 6 "Верховенство права" КАСУ.

<...> **Стаття 6. Верховенство права.** 1. Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. 2. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. 3. Звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. 4. Забороняється відмова в розгляді

та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

З огляду на предмет нашого дослідження (процесуальний розсуд) найбільшу увагу привертає частина друга статті, яка вимагає застосовувати в адміністративному судочинстві принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Згадане вище Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018 фактично визнає еманацию дискреції з Доповіді "Верховенство права", схваленої Європейською Комісією "За демократію через право" на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року)[6] у практику адміністративного судочинства.

Сама Доповідь представляє верховенство права результатом інтеграції а) законності, включно з прозорим, підзвітним й демократичним процесом введення в дію приписів права; б) юридичної (правової) визначеності; в) заборонаю свавілля; г) вільним доступом до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, які здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; д) дотриманням прав людини; е) заборонаю дискримінації та рівністю перед законом.

У розвиток наведених положень доречно указати на вимоги Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" щодо застосування українськими судами при розгляді справ практики Європейського суду, як джерело права[7].

Таким чином, адміністративні суди, при застосуванні ч. 2 ст. 6 КАСУ фактично зобов'язані керуватися положеннями Доповіді Венеціанської комісії від 26 березня 2011 року, з яких випливає і розуміння процесуального розсуду (дискреційних компетенцій) в сфері адміністративного судочинства.

КАСУ регламентує конкретні сфери і умови застосування адміністративними судами процесуального розсуду. Однією з таких сфер є джерельна база адміністративного судочинства, яка визначається у статті 7 КАСУ "Джерела права, які застосовуються судом".

Згідно неї, домінуючими джерелами права для суду визнаються: а) Конституція України; б) закони України; в) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Наступний рівень джерел займають інші правові акти, прийняті відповідним органом на підставі (у межах) своїх повноважень, а також у спосіб, визначений Конституцією і законами України. У частині 5 цієї статті встановлюється пріоритет міжнародних договорів щодо національного законодавства.

<...> 5. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що встановлені законом, то застосовуються правила міжнародного договору України.

Інші частини статті безпосередньо регламентують застосування судом процесуального розсуду. Так, суду надано право діяти по аналогії. Аналогія являє собою один із способів подолання прогалин в нормативному регулюванні. Зазвичай поняття правової аналогії розуміється в двох сенсах — як аналогія закону і аналогія права.

Аналогія закону це застосування до не врегульованих конкретною нормою правовідносин норми що регулюють подібні відносини. Необхідність застосування даного прийому обумовлена тим, що рішення по будь-якій справі обов'язково має мати правову підставу. Тому в разі відсутності норми, яка прямо врегульовує спірну ситуацію, судді надано право відшукати і застосувати норму, яка врегульовує максимально подібні зі спірними відносини.

Питання про аналогію права виникає, коли на спірне відношення не можливо поширити якусь конкретну норму. У таких випадках регулювання здійснюється виходячи з загальних правових принципів (засад). Таким чином,

принципи виконують регулюючу функцію безпосередньо, виступають єдиною нормативно-правовою підставою правозастосовного рішення. При застосуванні аналогії права створюється нове правило поведінки суб'єктів, яке підлягає застосуванню лише до одного конкретного випадку, який розглядається, а не до всіх аналогічних суспільних відносин.

<...> **Стаття 7. Джерела права, які застосовуються судом.** 6. У разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права). Аналогія закону та аналогія права не застосовуються для визначення підстав, меж повноважень та способу дій органів державної влади та місцевого самоврядування.

Прикладом застосування аналогії права може слугувати рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 23.09.2021 р. по справі № 227/4273/16-а[8].

<...> За вказаних обставин, Верховний Суд визнав можливим застосувати загальні принципи ("Намібійські винятки"), сформульовані в рішеннях Міжнародного суду ООН та ЄСПЛ, в контексті оцінки документів, виданих закладами, що знаходяться на території проведення антитерористичної операції, як доказів, оскільки не прийняття їх призвело б до порушень та обмежень прав позивача на соціальний захист та гарантоване йому право на пенсійне забезпечення як громадянину, який працював на роботах зі шкідливими умовами праці.

Важливою сферою застосування процесуального розсуду в адміністративному судочинстві є сфера доказування. Докази і доказування (встановлення істини шляхом перевірки доказами фактичних обставин адміністративної справи[9,с.903] є одними з домінуючих конструктивів адміністративного судочинства[10,с.175]. Цю тезу підтверджує Голова Верховного суду Ізраїлю Арон Барак. Досліджуючи проблеми суддівського розсуду і спираючись на наукові знання та власний практичний досвід, він зазначив, що розсуд має ґрунтуватися на доказі, що пред'являється судді[11, с.35].

Вихідні положення щодо аналізу процесуального розсуду у сфері доказів і доказування в адміністративному судочинстві містить стаття 90 КАСУ "Оцінка доказів". Вона містить пряму і безапеляційну вимогу до суду оцінювати докази за своїм внутрішнім переконанням, тобто за процесуальним розсудом.

<...> **Стаття 90. Оцінка доказів.** 1. Суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні. 2. Жодні докази не мають для суду наперед встановленої сили. 3. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. 4. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), що міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

Аналіз юридичної літератури і практики адміністративного судочинства свідчить що основний напрям

вивчення питань оцінки доказів – це суддівське переконання, а також його значення на прийняття рішення по адміністративній справі.

Застосування процесуального розсуду передбачає заборону суду брати до уваги в оцінці доказів будь-які сторонні думки осіб, які беруть участь у процесі, і не засновані на доказах затвердження сторін та інших учасників судочинства. Внутрішнє переконання корелюється з повною впевненістю суб'єкта оцінки доказів про їх достовірність, а впевненість ґрунтується на оцінці кожного з доказів і всієї їхньої сукупності в цілому.

Це принципове положення спрямоване на забезпечення самостійності суду відносно законодавця, адже він (законодавець) не має права встановлювати норми, у яких різним видам доказів надавалося б різна, заздалегідь встановлена сила. З цього приводу акцентуємо увагу на частині 2 статті 90 КАСУ, яка проголошує, що жодні докази не мають для суду наперед встановленої сили.

У судовому адміністративному процесі, від його початку і до завершення, суддя постійно зіставляє фактичні обставини справи з нормами права і прагне до оптимальної їх кореляції. У цьому процесі тією чи іншою мірою присутній судовий розсуд, необхідність і можливість застосування дискреційних компетенцій.

Так, зміна предмету або підстав позову, подання зустрічного позову, клопотання про призначення експертизи, встановлення розумних строків для вчинення процесуальних дій, застосування заходів процесуального примусу тощо, породжують ситуації застосування розсуду.

Висновки

1. Інститут процесуального розсуду в адміністративному судочинстві є інструментом забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, шляхом неупередженого та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин.

2. Під процесуальним розсудом в адміністративному судочинстві доречно розуміти право і обов'язок судді прийняти вмотивоване і обґрунтоване рішення щодо застосування в судовому адміністративному процесі норм закону чи правових аналогій: а) за наявності декількох альтернатив; б) неможливості виявити специфічну мету законодавця.

3. Застосування процесуального розсуду при здійсненні правосуддя корелюється з верховенством права і є одним із засобів реалізації принципу правової визначеності.

4. Процесуальний розсуд в адміністративному судочинстві базується на нормах КАСУ, які регламентують право вибору для адміністративного суду.

5. Процесуальний розсуд застосовується адміністративним судом коли неможливо виявити специфічну мету законодавця, а також при необхідності: а) врегулювати відносини, які обумовлені відносно визначеними нормами; б) врегулювати відносини на підставі аналогії закону чи аналогії права; в) врегулювати відносини, які гуртуються на оціночних поняттях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2016, № 31, ст.545.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р., № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-37. Ст. 446.
3. Конституційний Суд України. Правові позиції. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
4. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Справа № 1-33/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>
5. Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018. Справа № 1-123/2018(4892/17). *Офіційний вісник України*. 2018. № 90. Ст. 2992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-18/print>
6. Report "On the Rule of Law". Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011). Strasbourg: European commission for democracy through law (venice commission), 4 April 2011, 16 p. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)

7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст.260.
8. Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду за вересень 2021 року. Київ, 2021. 38 с. С.16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860870>
9. Смокович М. І., Бевзенко В. М. Адміністративний процес в Україні: теорія і практика : підручник. Київ : Дакор. 2020. 1346 с. С. 903.
10. Колпаков В. К. Стандарти доказування в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 173-178.
11. Барак А. Суддівський розсуд. Київ: Вид. "Центр учбової літератури". 2022. 320 с. С. 35.